

Asia: VN/7020/2024

Lausuntopyyntö tekoäly- ja tekijänoikeuspienryhmien loppuraporteista

1. Täydentäviä huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin

Onko pienryhmä I: Tekoäly luovassa työssä loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Toimimme oikeudellisina asiantuntijoina yrityksille ja yhteisöille, jotka kehittävät ja hyödyntävät tekoälyä. Avustamme heitä erityisesti tekoälyyn ja tekijänoikeuksiin liittyvissä oikeudellisissa kysymyksissä. Asiakaskuntamme edustaa aloja, joihin tekijänoikeudet ja tekoäly vaikuttavat perustavanlaatuisesti. Esimerkiksi ohjelmistotuotannossa tekoälytyökalut ovat jo laajalti integroituneet osaksi prosesseja, mikä on johtanut merkittävään tuottavuuden kasvuun. Tällä alalla tekoälyn roolin kasvu ohjelmistojen kirjoittamisessa, analysoinnissa, testauksessa ja käyttöönotossa haastaa perinteistä käsitystä tekijyydestä.

Myös omassa työssämme juristeina kohtaamme jatkuvasti tekoälyn ja tekijänoikeuden risteyskohdat. Oikeustiede itsessään on luovaa työtä, ja toimimme sekä oikeudellisen tiedon tuottajina että hyödyntäjinä. Näemme tekoälyssä valtavan potentiaalin oman työmme tehostamiseen, mutta tunnistamme sen samalla muuttavan syvällisesti sekä omia että asiakkaidemme toimintatapoja.

Rinnastamme käynnissä olevan muutoksen teolliseen vallankumoukseen, jossa käsityövaltainen tuotanto korvautui tehokkaammalla tehdastuotannolla, mikä lisäsi tuotteiden saatavuutta ja yleistä tehokkuutta. Uskomme vakaasti, että luovan työn tekijöillä säilyy tärkeä rooli tulevaisuudessakin, riippumatta siitä, hyödyntävätkö he työssään tekoälyä vai eivät. Tekoäly tarjoaa luoville ammattilaisille välineitä, joiden avulla he voivat tuottaa laadukkaampaa sisältöä merkittävästi aiempaa nopeammin.

Onko pienryhmä 2: Teknologia loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Teknologian näkökulmasta keskeinen huomio toimialallamme liittyy tekoälyn hyödyntämiseen asianajotyössä ja siihen liittyviin luottamuksellisuuskysymyksiin. Tekoälyjärjestelmien käsittelemien tietojen, erityisesti asiakastietojen, luottamuksellisuuden varmistaminen on ehdottoman ensiarvoista. Merkittävin liiketoimintariski liittyy asiakastietojen mahdolliseen vuotamiseen, mikä

todennäköisesti johtaisi asiakassuhteiden välittömään päättymiseen. Vastaavat haasteet ja riskit koskevat laajemminkin tekoälymallien tarjoajia ja niitä hyödyntäviä palveluita. Tämä korostaa tarvetta kiinnittää erityistä huomiota tietoturvaan ja luottamuksellisuuden hallintaan kehitettäessä ja otettaessa käyttöön tekoälyteknologioita juridisessa ympäristössä.

Onko pienryhmä 3: Oikeudelliset kysymykset loppuraportin sisältöön täydennettävää oman toimialasi osalta?

Oikeudellisten kysymysten osalta kiinnitämme huomiota työryhmän raportissa esitettyyn ajatukseen, jonka mukaan teosten käytön kieltäminen tekoälyn koulutuksessa voitaisiin toteuttaa käyttöehdoilla tai erillisillä oikeudenhaltijoiden ylläpitämillä rekistereillä. Suhtaudumme tähän ehdotukseen varauksellisesti sen käytännön toteutettavuuden vuoksi.

Ehdotettu malli rinnastuu yrityksiin kieltää tietojen käyttöä esimerkiksi sosiaalisen median alustoilla käyttäjien tekemien julkaisujen yhteydessä, mikä on osoittautunut tehoamattomaksi tavaksi hallita laajamittaista automaattista tiedonkeruuta. EU:n tekoälysäätelyn taustalla on tekninen ymmärrys siitä, että tekoälymallien koulutusdatan kerääminen tapahtuu pääosin automatisoidusti ohjelmistoroboteilla ilman ihmisen jatkuvaa väliintuloa.

Nämä robotit eivät tyypillisesti ole suunniteltu tunnistamaan ja noudattamaan teosten sisään tai yhteyteen kirjoitettuja, ihmisille tarkoitettuja käyttökieltoja. Sen sijaan vallitseva tekninen standardi, jota useimmat tiedonkeruurobotit osaavat kunnioittaa, on koneellisesti luettava robots.txt-tiedosto. Tämän vuoksi ehdotettu rekistereihin tai käyttöehtoihin perustuva kieltomekanismi on teknisesti haastava ja potentiaalisesti tehoton. Olisi tarkoituksenmukaisempaa keskittyä ratkaisuihin, jotka ovat yhteensopivia olemassa olevien ja toimiviksi todettujen teknisten standardien kanssa.

2.1 TOIMENPITEET

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä?

Suhtaudumme esitettyihin toimenpiteisiin pääosin varauksellisesti.

Erityisesti vastustamme ehdotusta teksti- ja kuva-aineistojen käyttöä koskevan erityisen sopimuslissenssisäännöksen lisäämisestä tekijänoikeuslakiin. Vaikka sopimuslissenssillä on oma paikkansa tekijänoikeusjärjestelmässä, se ei sovellu ratkaisuksi tiedonlouhintapoikkeukseen liittyvään, oikeudenhaltijan kieltä-oikeuteen (opt-out) perustuvaan järjestelmään. Perustelumme tälle ovat seuraavat:

Voimassa oleva lainsäädäntö antaa jo nyt oikeudenhaltijoille mahdollisuuden kieltää teostensa käytön tekoälyn koulutuksessa.

Oikeudenhaltijat ja tekoäly-yritykset ovat jo aktiivisesti solmineet kahdenvälisiä sopimuksia teosten käytöstä koulutusaineistona.

Pakollisen yhteishallinnoinnin käyttöönotto sopimuslisenssin kautta puuttuisi kohtuuttomasti tekijöiden ja oikeudenhaltijoiden sopimusvapauteen ja oikeuteen itse päättää teostensa käytöstä, mukaan lukien oikeuteen kieltää käyttö.

Lisäksi katsomme, että kansallisten, EU-tasoista sääntelyä pidemmälle menevien lainsäädäntötoimien (kuten ehdotettu sopimuslisenssi) rakentaminen nostaa kynnystä tekoälypalveluiden tarjoamiselle Suomessa. Tämä voi johtaa siihen, että Suomi jää uusien palveluiden ja tekoälymallien kehityksen ulkopuolelle, mikä on jo nähtävissä Euroopassa laajemmin. Suomen markkina-alueen pienuus vähentää palveluntarjoajien kannustimia ryhtyä mittaviin kansallista lainsäädäntöä koskeviin selvityksiin tai monimutkaisiin lisensointijärjestelyihin. Mikäli tilanne olennaisesti muuttuu tulevaisuudessa, sopimuslisenssijärjestelyn tarvetta voidaan harkita uudelleen.

Vastustamme myös jyrkästi ehdotusta taannehtivan raportointivelvollisuuden säätämisestä generatiivisen tekoälyn koulutusmateriaalille. Tällainen sääntely on vieras oikeusjärjestelmämme perusperiaatteille, kuten ennakoitavuudelle. Koska tekijänoikeuslainsäädäntö on kytköksissä myös rikosoikeudelliseen vastuuseen, yritysten on voitava luottaa siihen, että niiden toimintaa koskevat velvoitteet ovat tiedossa etukäteen. Taannehtivasta sääntelystä tulee tämän vuoksi pidättäytyä kokonaan.

Muilta osin esitetyistä toimenpiteistä (kuten OKM:n aktiivisuus EU-suuntaan, infrastruktuurin kehittäminen, standardit) toteamme yleisesti, että EU-tason harmonisointi ja alan itsesääntely teknisissä kysymyksissä ovat kannatettavampia lähestymistapoja kuin yksityiskohtainen kansallinen sääntely.

2. Onko jokin toimenpide mielestäsi toista tärkeämpi?

Ihmisen luovan työn tulosten erottaminen tekoälyllä tuotetusta materiaalista: läpinäkyvä sertifiointijärjestelmä.

Pidämme erityisen tärkeänä niitä toimenpiteitä, jotka tähtäävät ihmisen luovan työn tulosten erottamiseen tekoälyllä tuotetusta materiaalista. Tämä erottelu on keskeistä tekijöiden oikeuksien tehokkaan suojaamisen kannalta.

Ennakoimme, että tulevaisuudessa tekijänoikeusloukkauksia koskevissa riita-asioissa tullaan yhä useammin puolustuksena esittämään väite, että loukatuksi väitetty sisältö onkin tekoälyn generoimaa eikä siten nauti tekijänoikeussuojaa. Tämän vuoksi selkeiden kriteerien ja luotettavien menetelmien kehittäminen ihmisen luoman työn tunnistamiseksi ja erottamiseksi tekoälyn tuotoksista – kuten ehdotettu läpinäkyvä sertifiointijärjestelmä – on ensiarvoisen tärkeää tekijöiden oikeusturvan kannalta.

Tarve tällaiselle erottelulle ja siihen liittyville työkaluille korostuu myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla. Esimerkiksi akateemisessa maailmassa tekoälyn käyttö plagioinnin välineenä on jo nyt merkittävä ja kasvava haaste. Nykyiset työkalut tekoälyn tuottaman sisällön tunnistamiseksi ovat

vielä puutteellisia ja epäluotettavia. Jotta tähän ongelmaan, kuten tekoälyavusteiseen vilppiin, voidaan puuttua tehokkaasti, tarvitaan parempia teknisiä ratkaisuja sekä selkeämpää ohjeistusta ja mahdollisesti myös lainsäädännöllisiä keinoja esimerkiksi oppilaitosten käyttöön.

3. Millä tavalla katsot, että toimenpiteet tulisi toteuttaa?

Lisätoimenpiteitä tai yleisiä toimintaperiaatteita koskien ehdotamme seuraavaa:

Kansallisesta lisäsääntelystä pidättäytyminen: Katsomme ensisijaisen tärkeäksi, että Suomi pidättäytyy sellaisista kansallisista tekijänoikeuslain muutoksista, joita EU:n tekoälyasetus ei suoraan edellytä ja jotka eivät samalla edistä EU:n laajuista tekijänoikeuslainsäädännön harmonisointia. Kansallinen erityissääntely voi tarpeettomasti nostaa kynnystä ja luoda esteitä tekoälypalveluiden tarjoamiselle Suomen markkinoilla.

Standardoinnissa itsesääntelyn ensisijaisuus: Erityisesti teknisillä osa-alueilla eurooppalaisten standardien kehittämisessä kannatamme alan itsesääntelyä ja parhaiden käytäntöjen vakiinnuttamista markkinaehtoisesti, viranomaisohjauksen keskittyessä yleisiin puitteisiin.

Huomio markkinoillepääsyn esteisiin: On olennaista tunnistaa ja ennaltaehkäistä riski, että velvoittavat ja erityisesti maksulliset standardit, sertifiointit ja niihin liittyvät auditoinnit voivat muodostua merkittäviksi markkinoillepääsyn esteiksi. Tämä voi hidastaa innovaatioiden leviämistä ja vaarantaa uusien, erityisesti pienempien toimijoiden mahdollisuuksia. Ehdotamme konkreettisena toimenpiteenä, että Suomi aktiivisesti nostaa tämän riskin esille EU-tasolla käytävissä keskusteluissa, painottaen erityisesti pienten kielialueiden ja markkinoiden erityishaasteita.

2.2 KOULUTUS- JA TIEDOTUS

1. Kannatatko esitettyjä toimenpiteitä koulutukseen ja tiedotukseen liittyen?

Kannatamme yleisesti koulutukseen ja tiedotukseen liittyviä tavoitteita, mutta korostamme olemassa olevien mekanismien ja käytännönläheisyyden merkitystä niiden toteutuksessa.

Tunnistamme tekoälyn tarjoaman merkittävän potentiaalin luovien alojen työn tehostamisessa. Kokemuksemme mukaan tehokkainta tiedotusta ja koulutusta on usein se, joka tapahtuu alan toimijoiden itsensä kautta sekä suoraan työpaikoilla annettavana ohjeistuksena. Olemme myös itse käytännössä havainneet, että yrityksille ja korkeakouluille räätälöityjen, konkreettisten ohjeistusten laatiminen on erittäin arvokasta. Tällainen prosessi ei ainoastaan auta organisaatioita ottamaan tekoälytyökaluja käyttöön turvallisesti ja hallitusti, vaan se myös kehittää niiden omaa osaamista ja kykyä tunnistaa ja esittää olennaisia kysymyksiä tekoälyn hyödyntämisestä. Alan omat yleiset ohjeistukset sekä työnantajien direktio-oikeuteensa perustuvat käytännön ohjeet ovat siis keskeisiä välineitä, jotka paitsi kannustavat tekoälyn turvalliseen ja tuottavaan hyödyntämiseen, myös auttavat tehokkaasti ehkäisemään riskejä ja vahingollisia toimintatapoja.

Siksi katsomme, että työryhmän ehdottamien uusien toimenpiteiden (kuten yleisten oppaiden laatiminen ja parhaiden käytäntöjen kuvaaminen) tulisi ensisijaisesti tukea ja täydentää näitä jo toimivia rakenteita ja erityisesti kannustaa organisaatioita kehittämään tai hankkimaan omaan toimintaansa soveltuvaa käytännönläheistä koulutusta ja ohjeistusta. On tärkeää välttää päällekkäisen tai liian teoreettisen keskustason ohjeistuksen luomista. Erityisesti tavoitteet yleisen ymmärryksen syventämisestä (ehdotus 1) ja luovien alojen erityistarpeisiin vastaamisesta koulutuksessa (ehdotus 3) ovat kannatettavia, kunhan niiden toteutuksessa painotetaan käytännönläheisyyttä ja hyödynnetään vahvasti alan omaa sekä tarvittaessa ulkopuolista asiantuntemusta ja vastataan konkreettisiin tarpeisiin. Valtion tuki tällaisen käytännönläheisen koulutuksen ja ohjeistuksen hankkimiseen tai tuottamiseen voisi olla perusteltua.

2. Onko jokin ehdotettu teema mielestäsi toista tärkeämpi?

-

3. Millä tavalla katsot, että koulutus ja tiedotus tulisi toteuttaa?

Koulutuksen ja tiedotuksen toteutuksessa keskeistä olisi hyödyntää ja tukea olemassa olevia toimijoita ja rakenteita. Ministeriön roolina näemme ensisijaisesti kannustamisen ja mahdollistamisen: ministeriön tulisi aktiivisesti rohkaista ja tukea yrityksiä sekä luovan alan järjestöjä laatimaan ja jakamaan omia, käytännönläheisiä tekoälyä koskevia ohjeistuksiaan ja koulutusmateriaalejaan.

Lisäksi tiedotuksen ja koulutuksen sisällöllisessä painotuksessa ja sävyssä olisi tärkeää omaksua myönteinen ja ratkaisukeskeinen lähestymistapa. Sen sijaan, että keskityttäisiin liiaksi tai ensisijaisesti tekoälyn riskeihin ja negatiivisiin puoliin, tulisi viestinnässä ja koulutuksessa lähteä liikkeelle sen tarjoamista mahdollisuuksista ja konkreettisista hyödyistä eri toimialoille. Samalla on olennaista tarjota selkeitä toimintatapoja ja käytännön työkaluja, joiden avulla käyttäjät ja organisaatiot voivat itse hallita ja minimoida tekoälyn käyttöön liittyviä riskejä tehokkaasti. Tämä kannustava ja voimaannuttava ote edistää parhaiten tekoälyn vastuullista, eettistä ja tuottavaa käyttöönottoa.

2.3 SELVITYKSET

1. Kannatatko esitettyjä aiheita selvitettäväksi?

-

2. Onko jokin selvityksen aihe mielestäsi toista tärkeämpi?

-

3. Millä tavalla katsot, että selvitykset tulisi toteuttaa?

-

3. Lopuksi

Muita huomioita pienryhmien laatimiin loppuraportteihin ja niissä esitettyihin suosituksiin?

-

Hietanen Herkko
Reson Oy